

Postavení a ochrana spotřebitele na vnitřním trhu s elektrickou energií v právu ES

Jakub Handrlica, Právnická fakulta UK v Praze

1. Úvod

Svobody, které obyvatelům Evropy zaručuje Smlouva o založení ES (volný pohyb zboží, svoboda poskytování služeb a svoboda usazování), jsou možné jedině na zcela otevřeném trhu. Otevřený trh dává spotřebiteli možnost vybrat si svého dodavatele a dodavateli možnost svobodně zásobovat své zákazníky. Prostředí otevřeného trhu a volné soutěže vyvíjí legislativa ES během posledního desetiletí i v sektorech, které byly během svého vývoje tradičně organizovány na základě struktury monopolů. V tzv. procesu deregulace je umožněn vstup nových subjektů do těchto odvětví a je prosazována efektivní hospodářská soutěž mezi jednotlivými subjekty. Zákazník si tak může, na rozdíl od předcházejícího režimu jediného dodavatele, zvolit svého poskytovatele služeb ze široké škály podnikajících subjektů.

Na poli trhu s elektrickou energií byl proces deregulace a vytváření jednotného vnitřního trhu započat směrnicí 96/92/ES. Proces vytvoření právního rámce vnitřního trhu ES s elektrickou energií byl dokončen směrnicí 2003/54/ES, která zakotvuje ucelený systém pravidel tohoto trhu, rovněž jako komplex práv a povinností jednotlivých jeho subjektů a členských států vůči sobě navzájem a vůči orgánům Společenství.

Postupné otevírání trhu úplné hospodářské soutěži by mělo co nejdříve odstranit rozdíly mezi členskými státy. Směrnice 2003/54/ES navazuje na ustanovení předchozí směrnice 96/92/ES, která poprvé v právním řádu ES zakotvila mechanismus otevírání se trhu s elektrickou energií. Vlastního dodavatele elektrické energie si budou moci následující skupiny zvolit v rámci tohoto harmonogramu:

- skupina zákazníků vymezená státy podle ustanovení čl. (1) – (3) směrnice 96/92/ES (zejména velkoobdobatelé nad 100 GWh ročně): do 1. července 2004;
- všichni zákazníci kromě domácností: nejpozději od 1. července 2004;
- všichni zákazníci: od 1. července 2007.

Právo na volbu svého dodavatele elektrické energie tak vznikne široké skupině osob, včetně kategorie spotřebitelů. Spotřebitelská práva se v posledním desetiletí stala předmětem živého zájmu komunitární normotvorby, jak to dokazuje zakotvení samostatného čl. 153 (129a) do smluvního systému Společenství. Tato tendence byla posílena přijetím všeobecné úpravy aktivit ve prospěch spotřebitelů.¹⁾ Směrnice 2003/54/ES zakotvuje v rámci této tendence široké spektrum práv spotřebitelů ve vztazích s dodavateli elektrické energie a poskytovateli jiných služeb na trhu s energiemi.

Dodávka elektrické energie je službou v obecném hospodářském zájmu. Obecný hospodářský zájem vytváří dle primárního práva ES (srov. čl. 16 SES) pomyslné spojené nádoby se zásadami politiky hospodářské soutěže; také však s právním rámcem ochrany životního prostředí a obecné bezpečnosti. V centru pozornosti práva ES tak stojí jednotlivec – obyvatel Unie, jehož základní potřeby nesmějí zůstat v procesu utváření vnitřního trhu opomenuty.

2. Vymezení subjektů a jeho práva

Směrnice 2003/54/ES vymezuje legislativními zkratkami několik subjektů, participujících na vnitřním trhu s elektrickou energií. Pro naše téma jsou relevantní následující definice: zákazníci (*customers*) se rozumí skupina, zahrnující jak velkoobdobatelé (nakupující elektrickou energii za účelem dalšího prodeje) tak konečné spotřebitele. Koneční zákazníci (*final customers*) nakupují elektrickou energii pro vlastní potřebu.²⁾ Do této skupiny pak patří zákazníci v domácnostech (*household customers*), kteří nakupují elektrickou energii pro vlastní potřebu v domácnosti. Oprávněnými zákazníky (*eligible customers*) jsou všichni zákazníci, kteří mají právo na svobodnou volbu svého dodavatele (viz harmonogram otevírání trhu). Z těchto definic budeme vycházet i v následujícím textu.

Všechny subjekty, na které se dají aplikovat obecná ustanovení komunitárního práva o ochraně spotřebitele, jsou přirozeně beneficiéry takovýchto opatření.³⁾ Kromě toho vytváří směrnice 2003/54/ES rámec zvláštních práv spotřebitelů, které jim jsou přiznány z jejich specifického postavení na trhu s energiemi:

- oprávněným zákazníkům je garantováno skutečné a účinné právo vybrat si svého dodavatele;
- členským státům je směrnicí uložena celá řada povinností ve vztahu ke skupině konečných zákazníků. Zejména požaduje existenci dostateč-

ných záruk na jejich ochranu před odpojením ze sítě. V rámci svých opatření mají členské státy zabezpečit vysoký standard smluvních podmínek a efektivní mechanismus řešení sporů;

- zvláštní pozornost je věnována informační povinnosti dodavatele. Ten má za povinnost uvádět na fakturách, jakož i na jiných materiálech vymezený okruh informací. Konkrétně se jedná o podíl energetických zdrojů na celkové skladbě paliva za kalendářní rok a odkaz na referenční zdroje, obsahující informace o dopadech na životní prostředí;
- specifické postavení je garantováno zvláště zranitelným skupinám zákazníků, jakými jsou např. koneční zákazníci z odlehlých oblastí.⁴⁾

Vysoká úroveň ochrany zákazníka je garantována nejen všem obyvatelům Evropy, ale též veškerému průmyslu Společenství, včetně malých a středních podniků.

3. Mechanismy ochrany spotřebitele podle směrnice 2003/54/ES

Povinností členských států je zabezpečit vysokou úroveň ochrany spotřebitele na trhu s elektrickou energií, a to zejména dohledem na transparentnost smluvních podmínek, dostupnost všeobecných informací a efektivních mechanismů řešení sporů. Směrnice zahrnuje ve své příloze A výčet opatření, která jsou minimem standardu ochrany pro skupinu zákazníků v domácnostech:⁵⁾ jedná se o opatření ve vztahu k smluvním podmínkám, informační povinnosti, způsobu plateb, změně dodavatele a řešení stížností.

3.1. Smluvní podmínky

Náležitosti spotřebitelských smluv v oblasti elektrické energie jsou předmětem zvýšené ochrany ze strany komunitárního práva. To požaduje, aby byly podmínky smluv korektní a známé spotřebiteli ještě před uzavřením smlouvy. Tyto požadavky platí též v případě, že je smlouva uzavírána prostřednictvím zprostředkovatele. Spotřebitelům se přiznává právo uzavřít smlouvu, která obsahuje totožnost dodavatele, vymezení poskytovaných služeb a jejich kvalitu, lhůtu pro počáteční připojení, prostředky k zjištění aktuálních informací o tarifech a poplatcích, jakož i způsob urovnávání případných sporů. Ve smlouvě musí být dále vymezena doba jejího trvání a podmínky, za kterých je možno smlouvu obnovit nebo zrušit. Smlouva musí obsahovat i vymezení kompenzačních a refundačních úprav, které se budou uplatňovat

v případě vadného plnění ze strany dodavatele. Členské státy mají za úkol zabezpečit spotřebiteli možnost odstoupit od smlouvy, pokud nesouhlasí se změnou smluvních podmínek dodavatelem.

3.2. Informační povinnost

Poskytovatelům služeb v oblasti elektrické energie je uloženo několik povinností, týkajících se informování spotřebitele. Jde jednak o povinnost informovat o jakémkoli úmyslu změnit smluvní podmínky. Spotřebitel má též právo na včasné informace o zvýšení poplatků, jakož i na informace o uplatňovaných cenách a tarifech v oblasti dodávky elektrické energie a o standardních podmínkách, týkajících se služeb v této oblasti.

3.3. Způsob plateb

Spotřebiteli na trhu s elektrickou energií má být zabezpečena široká nabídka způsobů plateb. Podmínky platebního mechanismu musejí být srozumitelné, jasné, korektní a transparentní. Členské státy jsou zavázány vytvořit efektivní mechanismus ochrany spotřebitele před nepoctivými a zavádějícími způsoby prodeje.

3.4. Změna dodavatele

Právo na změnu dodavatele patří k základním institutům spotřebitelské ochrany na otevřeném trhu. Spotřebitel má právo zvolit si ten komplex služeb, který vyhovuje nejvíce jeho preferencím a možnostem. Cestou efektivní soutěže mezi jednotlivými poskytovateli služeb v sektoru dodávky elektrické energie se má zvyšovat kvalita těchto služeb a tím prospěch spotřebitele. Tomu má být zabezpečeno právo na změnu dodavatele a to bez účtování poplatků.

3.5. Řešení stížností

Efektivní uplatňování hmotněprávních oprávnění musí být zabezpečeno fungujícími mechanismy procesněprávními. Postupy pro řešení sporů musejí být proto jednoduché, transparentní, pohotové a levné pro spotřebitele a v oprávněných případech by měly zahrnovat systém kompenzací, resp. odškodnění.⁶⁾ Důležitou institucí ochrany spotřebitelských práv se stane orgán typu nezávislého regulačního úřadu (viz níže). Ten může poskytovat spotřebiteli ochranu jeho práv jako orgán správní, a rovněž – jestliže to jeho úprava připouští – jako orgán arbitrážní.

4. Ochrana spotřebitele v jiných právních aktech ES

Z ostatních norem práva ES týkajících se ochrany spotřebitele elektrické energie je nutno uvést následující: Zejména se jedná o směrnici 85/374/EHS, která vytváří evropský rámec právní úpravy odpovědnosti za vady výrobků.⁷⁾ Směrnice výslovně zahrnuje elektrickou energii mezi plnění, za která je výrobce odpovědný. V teoretické rovině by uplatňování přísných odpovědnostních pravidel mohlo stimulovat dodavatele k minimalizaci nedostatků v dodávkách elektrické energie.

Předmětem regulace právem ES se stala i problematika vlivu elektromagnetické radiace, vyzařované vodiči vysokého napětí, na člověka.⁸⁾

5. Univerzální služba

Institut univerzální služby (*Universal Service, Gemeinwohlverpflichtung*) je řešením naléhavé potřeby zabezpečit dodávku plnění v rámci síťových odvětví (energetika, pošty, telekomunikace, doprava) pro všechny subjekty, jakož i zabezpečit jiné činnosti ve veřejném zájmu. Proces otevírání trhu s sebou totiž přináší riziko toho, že některé činnosti, dosud zabezpečované státním monopolem, nebudou jako finančně neatraktivní již dále jednotlivými podnikateli vykonávány. Toto plnění však musí stát zabezpečit ve veřejném zájmu. K jeho zabezpečení může členský stát uložit povinnost univerzální služby jednomu nebo více subjektům. Obsahem takové povinnosti je zabezpečení dodávek elektrické energie ve stanovené kvalitě pro všechny zákazníky v domácnostech bez ohledu na místo jejich pobytu (tedy i pro spotřebitele v odlehlých územích), na jejich finanční možnosti nebo specifické potřeby (ochrana sociálně slabších a tělesně postižených).⁹⁾

Subjekty provozující univerzální službu mají v rámci otevřeného trhu specifické postavení. Náleží jim finanční kompenzace za ztráty, způsobené výkonem povinností v rámci univerzální služby (krytí schodku). Ve striktně vymezených případech mohou jako podniky provozující služby obecného hospodářského zájmu požívat výhod výjimečného režimu, zakotveného v čl. 86 odst. (2) SES. Členské státy mají za povinnost informovat Komisi o všech opatřeních přijatých v rámci plnění povinností formou univerzální služby a o změnách těchto opatření.

Mezi beneficienty univerzální služby nepatří jenom spotřebitelé – fyzické osoby, nýbrž také – jestli to daný stát uzná za vhodné – malé a střední podniky s méně než 50 zaměstnanci. Mechanismus univerzální

služby v sobě tak sekundárně zahrnuje i mechanismus tvorby pracovních míst.

6. Nezávislé regulační orgány

Péče o ochranu spotřebitele na poli deregulovaných síťových odvětví je ve stále rostoucí míře svěřována úřadům, označovaným jako nezávislé regulační orgány. Tyto orgány ve své činnosti koncentrují výhody specializace správního úřadu a prerogativy nezávislého orgánu soudního. V oblasti trhu s elektrickou energií zahrnuje jejich činnost kromě regulace efektivní hospodářské soutěže i pravomoci ve vztahu k zabezpečování práv spotřebitele, resp. zvláště chráněných skupin obyvatelstva. Během přechodného období (tj. do úplného otevření trhu) jim je ve většině evropských států svěřena pravomoc určovat tarify pro okruh spotřebitelů a tak je chránit před neúměrnými výkyvy cen energií. Nezávislé regulační orgány jsou též kompetentní k řešení sporů, mohou fungovat i v roli orgánu smírčího. Směrnice 2003/54/ES zakotvuje definitivně povinnost členských států zřídit regulační orgán pro energetický sektor a vymezuje též odvolací proceduru proti jejich rozhodování.¹⁰⁾

7. Situace v ČR

Právní rámec podmínek podnikání, výkonu státní správy v energetice a též postavení a práv spotřebitelů elektrické energie vytváří v českém právním řádu zákon č. 458/2000 Sb. (energetický zákon). Vzhledem ke skutečnosti, že se v souvislosti s implementací směrnice 2003/54/ES připravuje obsáhlá novelizace tohoto právního předpisu, odkážu v následujícím přehledu též na Ministerstvem průmyslu a obchodu zveřejněné znění vládního návrhu plánované novely.¹¹⁾

Energetický zákon (dále: zákon) definuje konečné zákazníky jako osoby odebírající elektrickou energii pro vlastní užití (spotřebitelé). Konečným zákazníkem je zákazník oprávněný (má právo zvolit si svého dodavatele na volném trhu) a zákazník chráněný (má právo na dodávku elektrické energie). Chráněný zákazník nedisponuje právem na volbu dodavatele a je odkázán na dodávky elektrické energie od subjektu, v jehož zásobovacím území se nachází.¹²⁾ Ceny elektrické energie pro chráněné zákazníky určuje Energetický regulační úřad. Toto rozdělení zákazníků je nutné vzhledem k tomu, že trh s energiemi se otevírá postupně. V jednotlivých fázích se mění kritéria pro zařazení konečných zákazníků do kategorie oprávněných.¹³⁾ Kategorie chráněných zákazníků je pouze přechodná a zanikne úplným otevřením trhu – zákon

stanoví termín úplného otevření na 1. leden 2006. Po tomto datu si již svého dodavatele bude moci zvolit každý spotřebitel.

Oba typy zákazníků disponují přesně vymezeným okruhem práv (srov. § 28–29 zákona). K těmto patří zejména právo na připojení k síti a dodávku elektrické energie ve stanovené kvalitě.¹⁴⁾ Právo na dodávku elektrické energie vzniká uzavřením platné smlouvy, jejíž náležitosti upravuje zákon (srov. § 50 zákona). Dodávka elektrické energie musí být zajišťována všem subjektům za rovných a transparentních podmínek. Právům zákazníků odpovídají jejich povinnosti, jejichž cílem je zajištění spolehlivosti a kvality dodávek energie.¹⁵⁾ Mezi tyto patří např. povinnost řídit se dispečerským řádem a pokyny příslušného dispečinku. Ve stavu nouze platí zvláštní skupina povinností zákazníků, např. omezit spotřebu elektrické energie.

Orgánem příslušným pro řešení sporů o uzavření smluv mezi dodavatelem a zákazníkem a sporů o regulovaný přístup k distribuční síti je Energetický regulační úřad [srov. § 17 (8) a) a d)].¹⁶⁾ Pokud zákon nestanoví jinak, postupuje se v řízení před ERÚ podle ustanovení správního řádu. O řádných opravných prostředcích rozhoduje předseda úřadu. Vyčerpání řádných opravných prostředků je předpokladem zahájení řízení podle části páté OSŘ, resp. ve správním soudnictví podle SŘS.

K vládnímu návrhu novely energetického zákona.¹⁷⁾ Návrh definitivně vymezuje harmonogram otevření trhu s elektrickou energií. Právo volby vlastního dodavatele získají:

- od 1. ledna 2004: všichni koneční zákazníci, jejichž odběrné místo je vybaveno průběhovým měřením spotřeby elektrické energie, mimo domácnosti;
- od 1. ledna 2005: všichni koneční zákazníci, mimo domácnosti;
- od 1. ledna 2006: všichni koneční zákazníci.

Skupina chráněných zákazníků, kterým byla garantována dodávka elektrické energie za regulované ceny, tak od začátku roku 2006 zcela zanikne. Všichni spotřebitelé, včetně domácností, si budou moci zvolit svého poskytovatele služeb a uzavřít s ním smlouvu o dodávce elektrické energie.

Vládní návrh novely zahrnuje i mechanismus ochrany zvláště zranitelných spotřebitelů, a to zakotvením institutu univerzální služby. Dodávku elektrické energie pro vymezený okruh spotřebitelů (domácnosti a malí zákazníci, kteří o to požádají, nebo nebudou mít uzavřenou smlouvu o dodávce elektrické energie) bude zabezpečovat tzv. dodavatel poslední instance. Dodavatele poslední instance vybere na základě přísných kritérií

cestou veřejné obchodní soutěže Energetický regulační úřad (srov. § 12a návrhu). Vybraný subjekt bude disponovat právem na refundaci nákladů způsobených výkonem univerzální služby.¹⁸⁾ Tímto mechanismem bude zabezpečena dodávka elektrické energie pro všechny spotřebitele.

Co se týče komplexu práv a povinností konečných zákazníků, přebírá návrh novely jejich výčet ze stávajícího zákona a dále jej rozšiřuje o:

- právo na spravedlivý a nediskriminační výběr způsobů plateb;
- právo na bezplatnou změnu dodavatele (u oprávněných odběratelů);
- právo domácností a malých zákazníků na včasné informování o záměru dodavatele změnit smluvní podmínky;
- právo na informace o podílu zdrojů dodávané elektrické energie a dopadu na životní prostředí;
- komplex práv, týkajících se smluvních vztahů v rámci dodávky elektrické energie (smlouva musí obsahovat dobu trvání, vymezení zahájení a ukončení dodávky, způsobu účtování a úhrady, postup při řešení sporů atd.).¹⁹⁾

Energetický regulační úřad rozhoduje v oblasti spotřebitelských práv spory v případech:

- kdy nedojde mezi dodavatelem a zákazníkem k dohodě o uzavření smlouvy, nebo nedojde k dohodě o podstatných náležitostech smlouvy, jedná-li se o změnu smlouvy;
- kdy nedojde k dohodě o přístupu k soustavám (distribuční, přenosové, podzemním zásobníkům plynu atd.).

Stávající odvolací mechanismus zůstal ve vládním návrhu novely nedotčen.

8. Situace v SR

Právní rámec podmínek podnikání, výkonu státní správy v energetice vytváří ve slovenském právním řádu zákon č. 70/1998 Z. z. (energetický zákon)²⁰⁾ a zákon o regulaci v síťových odvětvích 276/2001 Sb.²¹⁾ Slovenský energetický zákon pochází z tzv. „první generace“ energetických zákonů a zcela mu chybí popis vztahů mezi jednotlivými účastníky na otevřeném trhu s elektrickou energií. Dodavatelsko-odběratelské vztahy v rámci energetického trhu jsou spíše jenom naznačeny pod marginální rubrikou „dodávka elektřiny“ (srov. § 14 zákona). Stejně jako v České republice se skupina konečných zákazníků rozděluje na zákazníky oprávněné (mohou si volit svého dodavatele) a chráněné (mají právo na dodávku elektrické energie, ale nemohou si volit svého dodavatele).

Chránění zákazníci odebírají energii za ceny, stanovené Úřadem pro regulaci síťových odvětví a tvoří je-
nom přechodnou kategorií: po úplném otevření trhu
s elektrickou energií tato kategorie zanikne a právo
volby svého dodavatele bude mít každý konečný
zákazník (spotřebitel). Popis vzájemných práv a po-
vinností dodavatelů a zákazníků v rámci trhu s elek-
trickou energií obsahují následně podzákonné právní
normy, přičemž tomuto stavu je vyčítána jistá nesysté-
movost a nepřehlednost.²²⁾ Tento právní stav byl vy-
hovující v krátkodobém období 90. let, dnes je však
nutná jeho změna (i vzhledem k potřebě implementa-
ce ustanovení směrnice 2003/54/ES předložila vláda
SR návrh nového energetického zákona a zákona
o regulaci).

*K vládnímu návrhu energetického zákona:²³⁾ Návrh
definitivně vymezuje harmonogram otevření trhu s elek-
trickou energií. Právo volby vlastního dodavatele získají:*

- od 1. ledna 2004: všichni odběratelé nad 20 GWh mimo domácnosti;
- od 1. července 2004: všichni odběratelé, mimo do-
mácnosti;
- od 1. července 2007: všichni odběratelé.

*Skupina chráněných zákazníků, kterým byla garan-
tována dodávka elektrické energie za regulované ceny,
tak od července 2007 zcela zanikne. Všichni spotřebite-
lé, včetně domácností, si budou moci zvolit svého po-
skytovatele služeb a uzavřít s ním smlouvu o dodávce
elektrické energie.*

*Vládní návrh energetického zákona podává poprvé
v komplexu slovenského energetického práva široký
výčet subjektivních práv a povinností jak oprávněných,
tak chráněných zákazníků. Tento výčet se až na malé
odchytky kryje s právy a povinnostmi zákazníků podle
recentní a navrhované české úpravy.²⁴⁾ Jedná se zejmé-
na o:*

- právo na dodávku elektrické energie ve stanovené
kvalitě;
- právo na informace o podílu jednotlivých zdrojů na
celkové dodávce;
- právo na bezplatnou změnu dodavatele (u oprávně-
ných odběratelů);
- právo na předkládání sporů ohledně smluvních
podmínek dodávky elektrické energie, připojení
k sítím, neodůvodněného přerušení dodávek atd.
Úřadu pro regulaci síťových odvětví;²⁵⁾
- komplex práv v oblasti smluvních podmínek
(smlouva musí obsahovat dobu trvání, podmínky
odstoupení od smlouvy, způsob řešení sporů a ná-
hrady škody při nesplnění smluvních podmínek).

9. Shrnutí

Otevření trhu s elektrickou energií úplně hospodář-
ské soutěži se stane podle výše nastíněného harmo-
nogramu v krátkém časovém horizontu skutečností.
Spotřebiteli elektrické energie tak bude umožněno
uzavřít smlouvu o dodávce energie a poskytování ji-
ných služeb s tím dodavatelem, jehož služby bude po-
kládat za nejvýhodnější. Vzhledem ke skutečnosti, že
dodávka elektrické energie představuje v současné
společnosti plnění nesmírně důležitého charakteru,
má právní řád za úkol zabezpečit co nejúčinnější me-
chanismy ochrany spotřebitelů. Tyto musí zahrnovat
jednak úpravu smluvních podmínek, včetně úpravy
případných sporů, posléze také ochranu spotřebitele
před krajními variantami (odpojením, přerušením
dodávky atd.). Právní řád má za úkol vyřešit též pro-
blematiku postavení zvláště citlivých skupin obyvatel-
stva a zabezpečit jejich zásobování. Zvláštní úloha je
v tomto procesu přisouzena regulačním orgánům,
kterým byla svěřena regulace cen elektrické energie
pro chráněné zákazníky a dozor nad kvalitou a spo-
lehlivostí dodávek. Jenom efektivní prosazování
těchto ochranných mechanismů může zabezpečit
obecný prospěch z otevírání trhu a zároveň zaručit so-
ciální smír.

- 1) Rozhodnutí 283/1999/ES o zřízení obecného rámce pro čin-
nost Společenství na poli ochrany spotřebitele (ÚL L 34,
z 9. 2. 1999,1). Je otázkou, do jaké míry budou na spotřebi-
telské vztahy v rámci energetického sektoru (dodávka elek-
trické energie a další služby) aplikovatelné obecné normy
ochrany spotřebitele českého, resp. slovenského práva
(v praxi by se zřejmě mohlo jednat o ustanovení vyžadující
chování podle dobrých mravů, povinnost řádně informovat
o charakteru poskytovaných služeb a o riziku, souvisejícím
s poskytovanou službou, případně povinnost zpřístupnit
ceny služeb). Aplikace těchto ustanovení vedle zákonných
a podzákonných norem energetického práva bude otázkou
konkrétních sporů a příslušné soudní judikatury.
- 2) Nezávazný český překlad směrnice 2003/54/ES z dílny
Ministerstva průmyslu a obchodu použil pojem „koneční
spotřebitelé.“ Je nutno podotknout, že znění směrnice v pů-
vodních jazycích pojem spotřebitele ve výčtu subjektů nepo-
užívá (srov. *final customers, Endkunden, clients finals, clienti
finali, slutförbrukare*, srov. též neoficiální slovenský překlad
směrnice: *koncoví odberatelia*). Toto označení v dosavadním
českém překladu však vede k mnohým otázkám, protože
samotný český text směrnice již pojem „konečného spotřebi-
tele“ ve svých dalších ustanoveních nepoužívá a operuje je-
nom s (předem však nedefinovaným) pojmem „koneční
zákazníci“. Použití pojmu *spotřebitel* ve znění směrnice se tak
zdá nadbytečným a ve své současné podobě matoucím: kdo je
spotřebitel přece určují relevantní právní předpisy (v českém
a slovenském právním řádu zejména zákon č. 634/1992 Sb.
o ochraně spotřebitele, § 2 (1) a) a je jen otázkou subsumpce,
které okruhy subjektů budou do této skupiny zařazeny (nepo-
chybně to však budou i „koneční zákazníci“).

- 3) Směrnice 2003/54/ES ve své příloze A. výslovně odkazuje na směrnici 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku (ÚL L 144, z 4. 6. 1997, 19), ve znění směrnice 2002/65/ES o poskytování spotřebitelských finančních služeb na trhu na dálku (ÚL L 271, z 9. 10. 2002, 16).
- 4) Směrnice 2003/54/ES samotný pojem „zranitelného zákazníka“ nedefinuje, rovněž jako postrádá jakékoliv relevantní ustanovení, týkající se ochrany zákazníků v odlehklých oblastech. Je tedy v kompetenci členských států vymezit tyto skupiny a uskutečnit relevantní opatření (např. různé formy placení účtů, opatření v oblasti sociálního zabezpečení atd.). Příkladem tady může být řešení uplatňované Itálií, která zavedla v prospěch obyvatelů s nízkými příjmy tzv. „nižší ceny“ a zprůsvětlení režimu odpojení.
- 5) Znamená to, že směrnice připouští existenci několika úrovní spotřebitelské ochrany na poli dodávky elektrické energie. Členské státy tak mohou při zachování pravidel směrnice stanovit různý standard pro jednotlivé skupiny spotřebitelů.
- 6) Doporučení Komise 98/257/ES o zásadách platných pro orgány odpovědné za mimosoudní urovnávání spotřebitelských sporů (ÚL L 115, z 17. 4. 1998, 31).
- 7) Směrnice 85/374/EHS o sblížení zákonů a jiných právních předpisů a administrativních opatření členských států ve věci odpovědnosti za vady výrobků (ÚL L 210, z 7. 8. 1985, 29), ve znění směrnice 1999/34/ES (ÚL L 141, z 1999, 20).
- 8) Doporučení Rady o omezení kontaktu široké veřejnosti s elektromagnetickými poli (0 Hz-300 GHz) z 12.7.1999. Nezveřejněno v úředním listu.
- 9) Srov. Evropská Komise. Služby obecného zájmu v Evropě. Sdělení Komise z 20. 9. 2000. (ÚL C 17, z 19. 1. 2001, 4) a Zelená kniha o službách ve veřejném zájmu z 21. 5. 2003. Nezveřejněno v úředním listu. K problematice univerzální služby srov. zejména přílohu dokumentu.
- 10) Pozitivní a negativní zkušenosti z fungování nezávislých regulačních orgánů (i ve vztahu k spotřebiteli) byly sebrány v: EURELECTRIC report on Regulatory Models in a Liberalised European Electricity Market, Union of the Electricity Industry EURELECTRIC. January 2004. Ref: 2004-030-0052, s. 28-31.
- 11) Není cílem následujících řádků podat vyčerpávající analýzu implementace (nebo jejích nedostatků) jednotlivých ustanovení směrnice 2003/54/ES do českého, resp. slovenského právního řádu. Omezím se proto na nejvýznamnější prvky ochrany spotřebitele elektrické energie v základních právních normách.
- 12) Srov. Vyhláška Energetického regulačního úřadu č. 297/2001 Sb. o podmínkách připojení a dodávek elektrické energie pro chráněné zákazníky.
- 13) Srov. § 21 (2) zák. č. 458/2000 Sb. (energetický zákon).
- 14) Srov. Vyhláška Energetického regulačního úřadu č. 306/2001 Sb. o kvalitě dodávek elektrické energie a souvisejících služeb v energetice.
- 15) Zákon ukládá povinnosti nejen odběrateli, ale také vlastníku dotčené nemovitosti, do které je elektrická energie dodávána. Reaguje tím na fakt, že chráněnými odběrateli jsou zejména domácnosti, obývací byty v jimi nevlastněných nemovitostech. Vlastník nemovitosti má povinnost umožnit chráněnému zákazníkovi dodávku elektrické energie. Srov. § 29 (3) zákona 458/2000 Sb. (energetický zákon).
- 16) Srov. též § 17 (4) zákona 458/2000 Sb. (energetický zákon): „V působnosti Energetického regulačního úřadu je podpora hospodářské soutěže a ochrana zájmů spotřebitelů v těch oblastech energetických odvětví, kde není možná konkurence, s cílem uspokojení všech přiměřených požadavků na dodávku energií.“ Díkce zákona zřejmě naráží na potřebu zabezpečení univerzální služby. Otázkou je, v kompetenci kterého orgánu je ochrana zájmu spotřebitelů v oblastech energetických odvětví, ve kterých bude probíhat hospodářská soutěž – tj. spotřebitel si budou svobodně volit své dodavatele. Podle zákona o ochraně spotřebitele (zákon č. 634/1992 Sb.) by se mělo jednat o Českou obchodní inspekci.
- 17) Navrhovaná účinnost zákona je 1. 1. 2005.
- 18) Srov. § 12-14 zákona 458/2000 Sb. (energetický zákon).
- 19) Právní rámec úpravy smluv o dodávce elektrické energie bude tvořit vlastně *lex specialis* vůči ustanovením OZ o spotřebitelských smlouvách.
- 20) Srov. Novelizovaný zákon o energetice s důvodovou správou v úplnom znení. Epos. Bratislava 2002.
- 21) Srov. Nový zákon o regulácii v sieťových odvetviach s dôvodovou správou. Epos. Bratislava 2001.
- 22) Srov. vyhláška 549/2002 Z. z. o pravidlech rozvodu elektrické energie pro oprávněné odběratele (chybí však výslovné stanovení povinnosti dodávky), rozhodnutí ÚRSO ze dne 26. 11. 2002 o regulaci cen za dodávku pro regulované odběratele atd.
- 23) Navrhovaná účinnost zákona je 1. 1. 2005.
- 24) Explicitně není v návrhu vyjádřeno právo na výběr širokého způsobu plateb a řada práv týkajících se smluvních vztahů mezi dodavateli a odběrateli elektrické energie (např. právo na informování o záměru změnit smluvní podmínky). Předpokládá se, že tuto oblast upraví podzákonná normotvorba.
- 25) V řízení před Úřadem pro regulaci síťových odvětví se postupuje podle ustanovení správního řádu, nestanoví-li zákon jinak. Řádným opravným prostředkem je odvolání k regulační radě. Rozhodnutí regulační rady je přezkoumatelné ve správním soudnictví podle Občanského soudního řádu.

Rodina a rodinná politika v evropském právu

PhDr. Vojtěch Belling, vedoucí oddělení rodinné politiky Ministerstva práce a sociálních věcí

Přesto, že v souladu s principem subsidiarity oblast rodinné politiky nepatří mezi exklusivní ani sdílené kompetence Evropské unie, a tudíž zůstává v rovině výlučné působnosti členských států, dotýká se řada legislativních norem přijímaných na evropské úrovni

v rámci rozličných unijních politik bezprostředně ži-
vota rodin. V této souvislosti dochází i k ustálení defi-
nice pojmů souvisejících s rodinou. Tento článek se
bude proto nejprve zabývat současnou podobou
úpravy definice rodiny a rodinného příslušníka v ev-
ropském právu a následně také problematikou zabez-
pečení ochrany rodiny a rodinného života v politikách
Evropské unie.

Pojetí rodiny v právu Evropské unie

Ačkoliv regulace rodinného práva v souladu s prin-
cipem subsidiarity nespadá do působnosti orgánů